

LARENDELİ ŞÂNÎ'NİN MANZUM AVÂMİL ADLI ESERİ

Araştırma Makalesi

İdris Söylemez*

Makale Geliş: 15.11.2021

Makale Kabul: 15.12.2021

Öz

İslâm dininin farklı dil ve kültüre mensup olan topluluklar arasında yayılmasıyla beraber Müslümanların İslam kaynaklarına ait dili öğrenmesi elzem olmuştur. Bu durumun farkında olan kimi âlimler, İslam inancını benimsedikleri ilk dönemden itibaren Arapçanın dil yapısına ve gramer esasına dair eserler ortaya koyarak alandaki boşluğu kapatmaya çalışmışlardır. Bu eserlerden bir tanesi, İslâm'ın V. yüzyılında yaşamış İran asıllı Arapça dil âlimlerinden olan Abdulkâhîr el-Cürçânî'nin (ö. 471/1078) Arapça öğretmek amacıyla kaleme aldığı el-Avâmilü'l-Mî'e adlı eseri, Arapçaya ait olan önemli gramer konularını özet bir şekilde ele almaktadır. İlk dönemden itibaren bu eser üzerine mensur veya manzum olarak Arapça, Farsça ve Türkçe başta olmak üzere farklı dillerde tercüme ve şerh tarzında çokça çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan ilki VIII. asırda yaşamış olan Muhammed b. Hisâm Hirevî (737/1337) tarafından 30 beyit halinde kaleme alınmış manzum Farsça bir eser olan Avâmil'dir. Anadolu sahasında X. yüzyıldan itibaren başta mensur olmak üzere çokça çalışma yapılmıştır. Özellikle XIII. yüzyıldan itibaren İslâm dinine ait mükteşebatı daha iyi

* Dr. Öğretim Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı ABD, Nevşehir, Türkiye, idrisssoylemez@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9798-4453.

Atıf için; Söylemez, İdris. "Larendeli Şânî'nin Manzum Avâmil Adlı Eseri". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy. 2 (2021): 333-376. DOI: <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2021.7.2.03>

anlamak maksadıyla Arapça öğrenmek isteyenlere Arapçanın öğrenimini kolaylaştırmak için kaleme alınan mensur eserlerin yanı sıra manzum eserlerinde yazıldığını görmekteyiz. Birgivî (öl.981/1573) ile başlayan bu manzum geleneği sürdüren şairlerden biri de XVIII. yüzyıl şairlerinden olan Lârendeli Şânî'dir. Abdülkâhîr Cürçânî'nin el-Avâmilü'l-Mî'e adlı eseini muhtasar bir şekilde ve şiirin imkânlarıyla tercüme edilen bu eser, sade ve anlaşılır bir dil ile Şânî tarafından yazılmıştır. Söz konusu çalışmamızda literatür ile alakalı bazı bilgiler sunulmuştur. Şânî'ninamilleri ele alma biçimi ve bununla birlikte eserin biçim ve içerik açısından tanıtımı yapılmış ve eserin çevriyazımı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam Edebiyatı, Lârendeli Şânî, Cürçânî, Avâmil, Manzum.

Abstract

Lârandali Shânî's Avâmilin Verse

With the spread of Islam among communities belonging to different languages and cultures, it has become essential for Muslims to learn the language of Islamic sources. Some scholars, who were aware of this situation, have tried to close the gap in the field by producing works on the language and grammar of Arabic since the first period of their conversion to Islam. One of these works is al-Avamilü'l-Mî'e, which was written by 'Abd al-Kâhîr al-Jurjânî (d. 471/1078), an Iranian-origin Arabic language scholar. Since the first period, a lot of work has been done on this work in prose or verse in the form of translation and commentary in different languages, especially Arabic, Persian and Turkish. The first of these works awâmil, written by Muhammad b. Hishâm Hirawî (d. 737/1337). It is composed in a Persian verse in 30 couplets. Since the 10th century in the Anatolian, many studies have been carried out, especially in prose, in the field where Turkish is spoken. Especially, studies on different subjects and forms carried out in the Anatolian field since the 19th century attract attention. One of the poets who continued this verse tradition, which started with Birgiwi (d.981/1573), was one of the poets of the 19th century, LârandaliShânî. This work was a

concise translation of Awamil-I Jurjaniby Shâni. I also examine the way in which Shanî deals with the awamil in it and introduce the work in terms of its form and content as well as present the work's transcription.

Keywords: Islamic Literature, Lârandali Shânî, Jurjani, Awamil, Verse.

GİRİŞ

Ortadoğu halklarından olan Araplar, kadim ve güçlü bir devlet geleneğine sahip olmasalar da güçlü ve etkili bir kültür ve bir dile sahiptirler. İslâmiyet'ten önce de bölgenin önemli göçebe güçlerinden olup sözlü geleneğin esasları çerçevesinde kültürel değerlerini dilden dile aktararak gelmişlerdir.

İslâmiyet ve dolayısıyla kendi dillerinin ilk ve en etkili yazılı belgesi konumunda bulunan Kur'an-ı Kerim'le tanışmaları neticesinde 23 yıllık kısa bir zaman diliminde kendi bölgelerinde ve dünyada en önemli güç haline gelmişlerdir. İslâm'ın farklı bölgelere yayılması neticesinde, İslâm dininin temel referans kaynağı hüviyetine sahip olan Kur'an-ı Kerim ve onun açıklaması mahiyetindeki sünnetin ve onun yazılı olan hali hadislerin uzaktaki takipçiler nezdinde anlaşılır olması ve oluşabilecek sorunların behemehâl giderilmesi maksadıyla tefsir, hadis edebiyatı, belagat ve gramer alanlarında birbirinden kıymetli çalışmalar ortaya konmuştur. Ortaya konulan bu metinlerin temel malzemesini sağlayan en önemli öge halk tarafından konuşulan ve bilgi aktarımına aracılık eden dildir. Dilin kemiyet ve keyfiyet bakımından belli kurallara tabi olması, meselenin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Aynı zaman diliminde bilginin aktarılması hususunda temel araç konumunda bulunan dil ile alakalı çalışmaları da gerekli kılacaktır.

İslâmiyet'ten önce dil ve dilin verileri ya da grameri hususunda herhangi bir sorunla karşılaşmayan Arap toplulukları İslamiyet'ten

sonraki dönemde farklı dil ve kültür havzasından gelip Müslüman olan kişiler için İslam dini hususunda serdedilen bilginin daha rahat bir şekilde açıklığa kavuşması maksadıyla başlangıçtan günümüze Arapça konuşmayan toplulukları konu ile ilgili olarak bilgilendirmek amacıyla Arap dilinin verileri ve kavramları konulu kimi eserlerin yazıldığını görmekteyiz. Bu amaçla ortaya konan çalışmalar hicri birinci asra kadar uzanmaktadır. Bu anlamda gramer konusuna yakın ilk çalışma Ebû'l-Esved ed-Du'elî (ö. 69/688). Tarafından Kur'an-ı Kerim'e ait olan kelimelerin sonlarının harekelendirilmesi¹ hususunda olmuştur. Bu amaçla yapılan ilk çalışmalar filolojik verileri esas alan değerleri önemser şekilde hazırlanmıştır. Belagat âlimleri, meseleyi dilin verileri çerçevesinde kelime bilgisi, etimoloji, sentaks ve belagat bağlamında ele alarak esasında konunun içeriğini vuzuha kavuşturmayı önemsemişlerdir. Bugün için edebiyatın temel esası olan metin anlatı esaslarının dışında daha iyi anlaşılabilmesi hususunda dil ve dil ile ortaya konulan anlatıların her biri dilbilimsel, gösterge bilim ve hermeneutik verileri çerçevesinde farklı mecralarda yeni bir tartışmanın konusu edilmişlerdir. Zira insanlar anlamak için anlatıya ve anlatım esasına fazlaca ihtiyaç duymaktadırlar. İletişimin temel konusu olan bu durum bugün için edebiyat ile felsefe veya diğer bilimler arasında doğrudan veya dolaylı bir ilişki kurulmasını zorunlu kılmıştır. Edebiyat metninin kurucu ögesi olan dil, etkileyen olduğu gibi etkilenen olarak da algılanmaktadır. Dil, edebî eserin kurucu ögesi olduğu gibi eski dönemden bugüne çeşitli çalışmaların da direkt konusu olabilmıştır. Bu sebepten yabancıların meseleyi daha iyi anlayabilmeleri için dilin

¹Ahmet Turan Arslan, "Arap Gramerindeki İki Avamil Risalesi ve Bunların Mukayesesi", *İlam Araştırma Dergisi* 1, sy. 2 (1996): 162.

anlatım sistemi olan gramer konusunun daha iyi öğrenilsin ya da öğretilsin diye mensur veya manzum olarak nahiv, sarf veya sözlük konusunda bazı eserler ortaya konmuştur.

Dünyanın en önemli dil ailelerinden Sâmi dillerinden olan Arapça, her dilde olduğu gibi kendine has özellikleriyle bilinmektedir. Elbette bu özelliklerin başında irâb konusu gelmektedir.² Bir konuyu ya da durumu açıklamak veya açıklığa kavuşturmak anlamına gelen irâb nahiv terimi olarak da kelimenin cümle içerisindeki harekesini açıklamak anlamına gelmektedir.³ Kelimeyi etkileyerek kelimeye şekil değişikliğine yol açan kelimeye âmil, bu durumdan etkilenen kelimeye de ma'mûl denir. Gramerciler bu konuyu 4 gruba ayırarak ele almışlardır: 1. Hem âmil hem ma'mûl olabilen kelimeler. 2. Âmil olduğu halde ma'mûl olamayan kelimeler. 3. Ma'mûl olabilen fakat âmil olamayan kelimeler. 4. Âmil de ma'mûl da olamayan kelimeler.⁴

Arapça gramerin temel konularından olan âmiller, 100 adet olup lâfzî ve manevî olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu konunun ilki olan lafzîâmiller: Semâî ve kıyâsî olarak iki gruba ayrılmaktadır. Bu iki gruptan ve lafzî âmillerden olan semâî âmiller 91 adet olup 13 bölüme

² Arslan, “Arap Gramerindeki İki “Avamil” Risalesi ve Bunların Mukayesesi”, 163.

³ Daha geniş bir açıdan baktığımızda “irâb”; lügat bakımından ‘açıklamak, ortaya koymak, değiştirme, bir şeyin aslını ve koyma’ anlamlarına gelir. Terim olarak ise, kelimenin sonundaki harf ve hareke değişikliğiyle cümleyi tahlil etme sarf ve nahiv açılarından çözümlenir. “İrâb” anlamın açığa çıkması, birbirinden seçilmesi, karışıklığın önlenmesine yardımcı olur. Aynı zamanda cümledeki kelimelerin birbiriyle olan ilişkilerinin açıklanması ve bu ilişkilerin sonucu olarak kelimelerin sonlarında lâfzî ve mahalli olarak oluşan merfu, mansub, mecrur ve meczum durumlarının belirlenmesini sağlar. Cüneyt Eren, *İrâb*, (İstanbul: Cantaş Yay., 2013), 100-112.

⁴ İsmail Durmuş, “*Avâmilü'l-mi'e*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* c. 4 (İstanbul: TDV Yay., 1991), 106-107.

ayrılmaktadır. Kıyâsî âmiller de yedi tanedir. Âmillerden diğeri yani manevî olanı da iki adettir.⁵

İlk dönemlerde misallerin detaylandırılarak anlatılıyor olması, meseleye ilgi duyanların bazı teferruatlar arasında boğulması durumunu beraberinde getirmiştir. Bu durumun farkında olan dönemin gramercileri önceki dönemlerde ortaya konmuş olan eserlerden daha farklı eserler yazmaya yönelmişlerdir.⁶ Bir önceki dönemin eserlerinden farklı olarak daha muhtasar olan eserler ortaya konulmuştur. Bu dönemde yazılan eserlerin en dikkat çekenini ise şunlardır: Halef el-Ahmer ve el-Cermî (ö. 180/796 [?]) tarafından kaleme alınan *el-Mukaddime* adlı çalışmayla başlayan süreç bir sonraki yüzyılda Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed ez-Zeccâc (ö. 311/923). en-Nehhâs ve Ebû‘Alî el-Fârîsî’nin(ö.950/1544) *el-‘Avâmi’*’i ortaya konan eserlerle çalışmalar devam etmiştir.⁷ Bu alanda en önemli çalışmaları ortaya koyan Halîl b. Ahmed (ö. 175/791) , el-Kisâî (ö. 189/805) ile Halil b. Ahmed’in İran asıllı öğrencisi Sibeveyh’in (ö. 179/796) bu tarz çalışmalarında Arapça âmillere yer vermişlerdir.⁸ Avâmil konusunda ortaya konulmuş önemli çalışmalardan biri de V. yüzyılda yaşamış olan Abdülkâhir e-Cürcânî (ö.1078-79), tarafından kaleme alınmış olan *el Avâmilu’l-Mi’e*⁹ isimli eserdir. Bu çalışmadan sonra özellikle Anadolu sahasında önemli bir şöhretin sahibi olan

⁵ Tahsin Yurttaş, “Arap Dilinde İ‘râb-Anlam İlişkisi” (Yüksek Lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2016), 66-69.

⁶ Eren, *İ‘rab*,100-112.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Okur, “Muslihiddin Mustafa b. Şaban es-Sürûrî’nin Şerhu’l-Misbâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği” (Yüksek Lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 2011).

⁸ Mohammad Shakib ve Asım Nejdet Gürkan, “Cürcani’nin “el-Avâmilu’l-Mi’e” adlı Eserinin Bir Farsça Manzum Tercümesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, sy. 42 (2019): 2011.

⁹ Arslan, “Arap Gramerindeki İki “Avamil” Risalesi ve Bunların Mukayesesi,” 162-163.

eserlerden biri de Balıkesirli İmam Birgivî'ye (ö.1573) ait olan *Avâmil* adlı eserdir.¹⁰

Toplumda yaşanan dinî ve kültürel değişimin beraberinde getirdiği kabuller ve reddiyeler çerçevesinde meydana gelen bu yeni toplumun âlim ve düşünürleri, İslami esasların daha rahat bir şekilde anlaşılması hususunda esas metinlerin yanı sıra daha önceleri kaleme alınmış olan metinlere şerhler ve taliklerle ilmi değeri geçmişten günümüze taşımışlardır. Bu eserlerle kadim gelenekte sözlü veriler çerçevesinde toplum nezdinde geçerli olan Arapça dil kuralları kayıt altına alınmıştır. Hem kadim geleneğin keşfi hem de İslâm dinin verilerinin bu gelenek çerçevesinde anlaşılır kılınmasına yönelik yazılan bu eserler¹¹bu sebepten fazlasıyla önemlidir. Arap edebiyatı sahasında el-Cürçânî' tarafından kaleme alınmış *el-Avâmilü'l-Mi'e* adlı eser, Osmanlı coğrafyasında fazlasıyla dikkat çekmekte olup çokça nüshası veya farklı dillerde tercümelerine rastlamak mümkündür. Bu çalışmalardan biri de Larendeli Şânî tarafından ortaya konulan *Hazâ Manzûme-i 'Avâmil Mevlânâ Şânî* adlı eserdir.

Bu makalemizde ele alıp incelediğimiz *Hazâ Manzûme-i 'Avâmil Mevlânâ Şânî* adlı eser kaynaklarda XVI. yüzyılda yaşadığı ifade edilen Şânî mahlasını kullanan Larendeli Şânî'ye ait olan ve Arapça gramer konularından olan nahivin içerisinde bir başlık olan irâb konusunu ele alan ve konu ile ilgili verileri manzum şekilde ortaya

¹⁰ Mücahit Küçükşarı, “Dil Öğretimindeki Metodoloji ve Yaklaşım Farklılıkları Bakımından İbn Âcurrûm'un el-Mukaddimetü'l-Âcurrûmiye'si ve Birgivî'nin el-Avâmil'i Üzerine Bir İnceleme”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59, sy.1 (2018): 221-250.

¹¹ Rifat Resul Sevinç, “Arapçada Manzum Gramerler, Özellikleri ve Öğrenime Etkisi,” *Ekev Akademi Dergisi* 20, sy. 66 (Bahar 2016): 593.

koyan bir çalışmadır. Eser el-Cürcânî'nin eserinin¹² manzum çevirisidir. Klasik edebiyat sahasında kaleme alınmış kıymetli eserlerdendir. Çalışma, eserin içerik ve biçim hakkındaki bilgilerin yanı sıra şairin hayatı hakkında bilgiler de içermektedir.

1. LÂRENDELİ ŞÂNÎ'İNİN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Şairin asıl ismi bazı kaynaklarda Mehmed¹³ kimi kaynaklarda da İbrahim¹⁴ olarak zikredilmektedir. Eserlerinde Şânî mahlası¹⁵ kullanmıştır. Bugünkü adı Karaman olan Lârende'de dünyaya gelen Şânî'nin doğum tarihi ile alakalı olarak kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. İlk eğitimini burada başlayıp nihayete erdiren şair, kaynaklarda geçen bilgilere göre II. Selim döneminde İstanbul'a gelmiştir.¹⁶ Dönemin önemli âlimlerinden Hoca Ataullah Efendi'nin mülâzımı olmuştur. Mülâzımlık görevi dışında çeşitli medreselerde müderrislik görevinde bulunmuştur. Daha sonraları Rodos fetvahanesi, Şam müftülüğü görevlerine tayin edilen Şânî Efendi, akabinde ilk olarak Maraş kazasına daha sonra da Erzurum kadılığı görevine tayin edilmiştir. Şânî Efendi 1610 yılında son görev yeri olan Erzurum'da

¹² Abdülkâhir el-Cürcânî 471 (1078/79) tarihinde Cürcan'da vefat etmiş olup hayatı hakkında fazla bir bilgi yer almamaktadır. İlmî eserlerinin yanı sıra dönemin büyük devlet adamlarına sunulmak üzere şiirler kaleme almıştır. Arapça grameri hususunda detaylı bir birikime sahip olan bu zat bu yönüyle de büyük dil bilgini diye tanınmıştır. Dilbilgisi ve belağat hususunda donanımlı biri olup alanın otoritelerindendir. Cürcânî'nin dilbilgisi ve belağat ile alakalı çok fazla sayıda eseri bulunmaktadır. Nasrullah Hacımüftüoğlu, "Abdülkâhirel-Cürcânî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* c. 1 (İstanbul: TDV Yay., 1988), 247-248.

¹³ Mehmet Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, çev. Seyit Ali Kahraman, yay. haz. Nuri Akbayır, c.1 (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., 1996), 1567.

¹⁴ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. Yekta Saraç (Ankara: Tüba Bilimler Akademisi Yayınları, 2016), 250.

¹⁵ Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 250.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cengiz Veli Kurmuş, "Lârendeli Şânî Gülşen-i Efkâr" (Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, 2010), 7.

iken vefat etmiş olup buraya defnedilmiştir. Arapça ve Farsçayı bir eser yazacak kadar iyi bilen şair, İslami ilimler hususunda derin bir birikime sahip olup bu birikimler çerçevesinde önemli eserler ortaya koymuştur.¹⁷

Larendeli Şânî'nin en önemli eseri olan *Gülşen-i Efkâr* üzerinde önemli bir doktora çalışması ortaya koyan Cengiz Veli Kurmuş'un verdiği bilgilere göre, Lârendelî Şânî klasik dönemde eser ortaya koyan diğer şairlerde olduğu üzere genelin içerisinde özeli yazabilmek ya da diğer bir deyimle özgün bir eser ortaya koyma becerisine sahip bir şairdir.¹⁸ Klasik dönem şairlerinde bulunan esasa ulaşma ya da bîkr-i mânâyı bulma isteği ile kendisinden önce yaşamış olan önemli şairlerin eserlerinin müstesnalığında önemli bir yere sahip olan sanatları kullanma becerisi veya şiirin tekdüzeliğini kırmak maksadıyla başvurulmuş geleneğinden fazlasıyla faydalanarak eserinde tek düzeliğe ve kuru bir üsluba düşmekten kaçındığını ifade etmektedir.¹⁹ Burada var olan bilgilerden hareketle şairin, şiirin değerlerine sahip ve bu çerçevede önemli bir eser ortaya koyabilecek kadar temel değerleri; dil, vezin ve kafiye esaslarına sahip olduğu söylenebilir.

1.1. Eserleri

Lârendeli Şânî adına kütüphane kataloglarında var olan bilgiler ile onunla ilgili yapılan çalışmalarda beşi Arapça, ikisi Türkçe olmak üzere yedi eser kaleme aldığı görülmektedir.

1.1.1. Arapça Eserleri

Lârendeli Şânî'nin Arapça eserleri; Allah'ın isimleri ve mertebelerini konu edinen *Miratü's-Safa*, mülemma bir na't konulu

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurmuş, "Lârendeli Şânî Gülşen-i Efkâr", 8.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurmuş, "Lârendeli Şânî Gülşen-i Efkâr", 8.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurmuş, "Lârendeli Şânî Gülşen-i Efkâr", 16.

Zeriatü'l-Ebrâr, Arap edebiyatı konulu *İfsah*, yer ve gökyüzü konularını içeren *Risâle*, fıkıh konulu *e'l-Ucâle*'dir.²⁰

1.1.2. Türkçe Eserleri

1.1.2.1. Gülşen-i Efkâr:

Şair tarafından özgün bir çalışma olarak nitelendirilen bu eser, tarikat ehlinin irşadı maksadıyla kaleme alınmıştır. III. Murat zamanında kaleme alınan bu eser, tıpkı daha önce mesnevi sahasında yazılmış olan şah eserlerden biri olan Mevlana'nın *Mesnevî-i Ma'nevi*'si gibi dinî ve tasavvufî bir eserdir. Eser alegorik olup anlatılan konunun daha etkili bir şekilde dile getirilmesi amacıyla ayetlerden, hadislerden ve bazı hikâyelerden faydalanılarak oluşturulmuştur. Mesnevî nazım şekli, *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* vezni ile yazılmış olan bu eser, 1730 beyitten meydana gelmektedir.²¹

1.1.2.2. Manzûme-i Avâmil:

Üç nüshası tespit edilmiş olan ve çalışmamızın esasını teşkil eden bu eser, sonraki bölümde kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.

2. LÂRENDELİ ŞÂNÎ'İNİN MANZÛME-İ AVÂMİL ESERİNİN TANITIMI

2.1. Eserin Adı

Eserin serlevhasında *Hazâ Manzûme-i 'Avâmil Mevlânâ Şânî* ismi yer almaktadır. Bununla beraber eserin son kısmında türü ya da içeriğinden hareketle bir manzum avâmil olduğunu şair şu şekilde ifade etmektedir:

Bu 'avâmil'adedîn'ākıl olan

Dâyimâ hâfiz olur kâmil olan

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurmuş, "LârendeliŞânî Gülşen-i Efkâr", 16.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurmuş, "Lârendeli Şânî Gülşen-i Efkâr", 16.

Eserin baş kısmında yer alan sebab-i telif kısmında şair, söz konusu bu eserin Arapçada yazılmış el-Cürcânî'nin meşhur eseri olan avâmilin çevirisi olduğunu şöyle dile getirmektedir:

Şeyh Cürcânî ki 'Abde'l-ķāhir
Fađlile gün gibi oldu bāhir
İtdi bir metn-i metīnte 'lif
'İlm-i naħv içre güzide tasnif

Lârendeli Şânî'nin bu eserinin dili adeta bir ilim aleti olarak ele alan ve dil ile ilme ulaşmayı amaç edinen bir eserdir. Bu eser, öteden beri bu sahada yazılmış çalışmalardandır. Genel itibariyle mensur olan bu tarz eserler, özellikle Osmanlı sahasında manzum olarak tercüme ya da telif olarak yazılmış ve ilim ehlinin faydasına sunulmuş, edebî değeri nispeten daha az olmakla beraber öğretici yönü ağır basmaktadır. Dönemin âlimleri bu alanla ilgili şerh, ta'lik babında oldukça fazla sayıda eser ortaya koymuşlardır.

2.2. Sebeb-i Telif

Edebî değerden ziyade öğretici amaçla yazılmış olan eserlerin genel itibariyle sebab-i telifi, faydayı gözetmek bunun yanı sıra Allah rızasını kazanmak ve dolayısıyla okuyucuların duasını alarak bu dünyada ve ahirette iyi bir makam elde etmektir. İlm-i alet olarak görülen gramer konusu dilin en önemli boyutunu oluşturur. Bu durumda esas ilme ulaşmak için bilinmesi gereken temel esas gramer ve dilin diğer bileşenleridir:

Oldurur cümle esāsı 'ilmīñ
Ya'ni bünyād ü bināsı 'ilmīñ
Ola her kimki 'ulūma tālib
Anı hıfz eylemek oldıvācib

Her kim eyler anı iz'āna hucūm
Fetholur aña nice dürlü 'ulūm
'Āmiliñ bilmeñe t̄alib yüzini
Görmez şāhir' ilmiñ yüzini

Arapçada mensur olarak yazılan ve sahanın en önemli eserlerinden olup on yıllarca medreselerde ders kitabı olarak okutulan bu eser, anlaşılması zor olduğundan onu nazma aktarmanın da pek kolay olmadığını ifade eder:

Her biri şanki ġazāl-ı vahşi
Dām-ı nazma anı çekdim yahşi
Saña me 'nūs ola tab'-ı pāke
Gele her dem dā 'ire-i idrāke

İlgili metnin son kısmındaki hatimede ise şair, bu eserin ilim ehli için önemli olduğunu dile getirir:

Rāġıb-i 'ilmi aña kıl t̄aleb
Anı hıfz itmek olsun rāġīb
Turduğunca bu basit ġubrā
Cümle hıfz ide bir bir dānā

2.3. Eserin Yazılış Tarihi

Larendeli Şânî'nin Arapça gramer konusunda yazılmış olan bu manzum eserin, Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 406/2 numarada yer alan bu yazmanın hatime kısmında yer alan bilgilere göre 980/1572-1573'te yazılmıştır.

Oldı toköz yüz seksān yıl
Ya'ni tārīḡ bu nazmıñ ey dil

Aynı eserin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Aşir Efendi 444/1 numaralı nüshanın hatime kısmında yer alan beyitte ve 987/1579-1580' tarihinde kaleme alındığı ifade edilir.

Oldı toköz yüz seksân yıl

Ya'ni târih-i bu nazmıñ ey dil

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Şehit Ali Paşa 2573 nüshanın sonunda yer alan ferağ kaydında ifade edildiği üzere 987/1579-1580' tarihinde kaleme alınmıştır. “*Ƙad veƙa'a el-ferâğ min hazîhi'l-kitâb min şuhûr-i şehri cemâziyel evvel mine'l-yevm fi yevm-i duşenbe fi vaqt-i duhâ sene seb'a u semânine ve tis'une (987/1579-80)*”.

2.4. Eserin Biçim ve Muhteva İncelemesi

Eser mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Eser klasik edebiyat sahamızda fazlasıyla kullanım alanı bulmuş *fe'ilâtün* ((fâ'ilâtün) / fe'ilâtün/ fe'ilün (fâ'lün) kalıbı ile yazılmıştır.

Eser, tercüme olup, edebî değer itibariyle dönemin tezkirecilerinin dikkatini fazlaca çekmemiştir. Zira onların eserin sanat değerinden ziyade faydayı esas aldığı söylenebilir.

Öğretici esaslar çerçevesinde meydana getirilen eser, faydayı temel olarak kabul ettiğinden sade ve anlaşılır bir dil ile yazılmıştır. Kelimelerin kahir ekseriyeti Türkçe kelimelerden müteşekkil olan eserde, kimi aruz problemlerinin yanı sıra kafiye hataları da söz konusudur. Bu durumu şairin diğer eseri olan *Gülşen-i Efkâr'*ıyla kıyasladığımızda eserin edebî değer açısından sanat eseri hüviyetinden uzak olduğu görülmektedir. Bu durumun eserin öğretici bir hüviyete sahip olmasına bağlamak mümkündür. Zira öğreticilik esası

çerçevesinde eser ortaya koyan kimi şairler de sanatı ikinci planda tutmaktadırlar.

Lârendeli Şânî'nin *Avâmîl'i*, Cürcânî'nin *el-Avâmilü'l-Mî'e* adlı eserinin manzum çevirisidir. Kütüphanelerde elde edilen nüshalar neticesinde ortaya konan tenkitli metne göre eser, 155 beyitten meydana gelmektedir. Orijinal metnin değeri çerçevesinde meydana getirilmiş olan bu eser, orijinal metinde olduğu üzere âmil ile başlamakta 100 adet olduğu dile getirilmektedir.

Şeyh-ı fazıl didi 'âmil cümle

Yüz 'aded oldı mükemmel diñle

Arapçanın temel konusu olan ve bu duruma göre kelimeler cümle içerisinde yapılan çekime bağlı olarak oluşan unsurlara “amil dendiği gibi çoğulu da avâmildir.²²Söz konusu bu âmiller manevî ve lafzî olarak iki kısma ayrılmaktadır:

İki kısım oldı bu yüz 'âmil

Ma'nevi birisi lafz-ı 'âmil

Avâmîl adlı eserin temelini oluşturan Arapça gramerin en temel konularından olan lafzîâmilleri 2 başlık altında ele almaktadır. incelediğilafzîâmillerin ilki semâî ikincisikiyâsîdir:

Birine dindi semâ'yye revân

Birine dağı kıyâsiyye hemân

Semâîâmiller 91 adettir. Bu âmiller ise 13 kısım halinde ele alınmıştır:

Hem semâ'yye toğsan bir olur

Žabı iden anı 'ilme mâhir olur

²² Durmuş, “Avâmîlü'l-Mî'e”, 106-107.

Birinci kısım: 13 tane olan semâîâmiller, başına eklendiği ismin son harfin harekesini kesre olarak okutan yani ismi cer eden on yedi harftir: Bu sebepten bu harflere“harf-i cer” ve“harf-i izafet” denilmektedir. Bunlar; ب (bâ), ت (tâ), ك (kâf), ل (lââm), و (vâv), ح (hâşâ), ع (‘adâ), خ (helâ), م (mûz), ن (munz), ر (rubb), ذ (men), ف (fi), ع (‘an), ا (‘alâ), ح (hatâ), ي (ilâ)

Nev‘-i şānī’i daḥī gel diñle

Altı ḥarf oldu müşâbih fi‘le

İkinci kısım: Bu âmiller ismi nasb ve haberini ref’ ederler. Bunlar 6 adettir: ان (enne), ان (inne), ان (kânne), ان (lakinne), ان (leyte), ان (le’alle) .

Nev‘-i şāliḥ daḥī bil mā ile lā

Leyley’e oldu müşâbih dime lā

Üçüncü kısım: Bu âmiller de ikinci kısımda olan âmillerde olduğu gibi, ismi nasb ve haberini ref’ ederler. Bu âmiller amelde لیس ye benzeyen م (mā), لا (lā)nın zıddıdır.

Nev‘-i rabi‘ yedi ḥarf oldu revān

Naşb ider ismini ancak ey cān

Dördüncü kısım: İsmi nasb eden bu âmiller 7 harften meydana gelmektedir: ا (ey), ا (eyā), ا (elā), ا (heyā), ا (elhemzetu), ا (elma‘iyetu), ا (elvāv), ا (yā)

Nev‘-i ḥamis ‘aded-i ḥarf çehār

Bāb-ı fi‘l-i muzāri‘ dir o çār

Beşinci kısım: Muzari fiilin mansub olarak okunmasını sağlayan bu edatlar 4 adettir: ان (enn) , لن (len) , كي (key) , انن (izen) .

Lem lemā inn ve lā'dır daḥı lām

Beş ḥurūf oldı bilin anı müdām

Altıncı kısım: Fiil-i müzariyicezm eyleyen edatlar 5ş tanedir: لم (lemm) , لم (lemā) , ان (inn) , لالاناهية (lāennāhiyyetu) , لاملامر (lāmailāemr) .

Nev'-i sābi' daḥı toḫuz esmā

Ma'nāsı her birinin şart-ı cezā

Yedinci kısım: Fiil-i müzariyicezm eyleyen bu edatlar 9 adettir: من (men) , ما (mā) , مهم (mühemā) , اي (ey) , حيشم (haysemā) , ازم (izmā) , متی (metā) , اينم (innemā) , انني (inni) .

Nev'-i şāmin nedir ey cān diñle

Dört isimdir anı iz'ān eyle

Sekizinci kısım: Nekre olan isimleri nasb eden amillerin adeti4'tür.: Burada nekre olan isimler her yerde temyiz olur: عشر (aşere) , كم (kemm) , كايين (keeyyin) , كذا (kezā) ,

Nev'-i tāsi' toḫuz esmā-ı ef'āl

Naşb ider altısı anın fi'l-ḥāl

Dokuzuncu kısım: İsim fiil olan bu âmillerin 6'sı ismi nasb eder iken 3'üde ismi ref'ider. Bunların toplam adeti dokuzdur: دنك (dunek) , به (bele) , اليك ('aleyk) , هيهل (heyehel) , ها (hā) , روييد (rûveyyid) .

Nev'-i 'aşir daḥı on üç ef'āl

Zabṭ iden anı olur ehl-i kemâl

Onuncu kısım: İsmi ref' iden haberi nasb eden 13adet nakıs fiildir. *أضحى*, *امسى* (emsā), *اصبح* (asbah), *صار* (sāre), *كان* (kāne) fiildir. *انفك* (māfeti'i), *مادم* (mādām), *بات* (bāt), *ظل* (zall), *انفك* (māenfek), *مازالت* (māzāle), *مابرح* (māberiha), *ليسى* (leyse).

On birinci tadrībū'n-nev' iñ

Saňa taktir ideyin tutar sem' iñ

Onbirinci kısım: İşleyişte nakıs filler gibi olan bu âmiller yaklaşma fiilleri olup 4 adettir: *كرب*, *اوشك* (evşekke), *عسى* ('asā), *كاد* (kāde), *كاد* (kerube).

On ikincisinin envā' iñ bil

Fi'l-i medh ü dağı zemdir 'āqıl

On ikinci kısım: Her iki ismi mansub iden ve aynı zamanda şek ve yakın bildiren filler olup 7 adettir: *رايت* (ra'eytu), *وجدت* (vecedtu), *خلت* ('alimtu), *حسبت* (hisibtu), *زعمت* (za'amtu), *ظننت* (zanentu), *هلت* (hiltu).

On üçüncüsü dağı ey maħbūb

Adına didiler ef' āl-i ħulūb

On üçüncü kısım: Medih ve zem fiilleri olup, cins isimleri ref' eder. Bunlar 4 adettir: *جذب* (cebezā), *س* (sā'e), *بنس* (bi'si), *نعم* (ni'me).

Hem kıyâsiye yedi 'āmildir

İsm-i fâ'il biri mef' ūldır

Yedi adet olan kıyâsîâmiller şunlardır: 1. Masdar 2. İsm-i meful, 3. İsm-i fâ'il, 4. Sıfat-ı müşebbehe, 5. Fiil, 6. Temyizi nasbi'den belirsiz isim/mümeyez, 7. Uzâf.

3. ŞÂNÎ'NİN ESERİNDE TAKİP ETTİĞİ METOD

3.1. Mukaddimeye yer vermesi

Şair, eserini kurarken klasik edebiyat sahasında meydana getirilen eserlerde olduğu üzere manzum bir mukaddime ile esere başlamaktadır. Şair, bu kısa mukaddimedeki eserinin yazılış nedenini ve Abdülkâhir el-Cürcânî'nin eserinin tercümesi olduğunu ifade etmektedir. Burada bu zattan ve onun ortaya koymuş olduğu eserden övgü ile bahsetmektedir. Eser edebî özelliğinden ziyade öğretici özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Ve hiç kimseye ithaf edilmiş değildir. Şair bu kabil eserle, nam ve şan kazanmaktan ziyade bağışlanmayı ve hayır dua almayı önemsemektedir. Abulkâhir el-Cürcânî'nin *el-Avâmilü'l-Mi'e* nin manzum tercümesi olan bu eser de şair, Cürcânî'nin eserine ve üslubuna bağlı kalmıştır. Eserin bazı yerlerinde de sadece özetle yetinmiştir. Eserini 137 beyitte 100 âmili sığdırmıştır. Semai âmilleri anlatmak ile işe başlayan şair konuyu tek bir beyitte, bazısında bölümlerin adını zikrederken kiminde ise sadece âmilleri ele alarak geri kalan beyitlerde de konuyu ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Âmillerin kullanımı ile alakalı örneklere ise yer verilmemiştir.

4. YAZMA NÜSHANIN TAVSİFİ

Yapılan kütüphane çalışmalarında Lârendeli Şânî'ye ait olan *Manzûme-i 'avâmil* adlı eserin üç nüshası tespit edilmiştir:

1. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 406/2 (A)

Eser, 06 Mil Yz A 406/21 numarada *Manzûme-i Avâmîl* olarak Şânî adına kayıtlıdır. Bu nüshada eser, Gülşen-i Tevhîd ve Kasîde-i Nesâyah-i Padişah ile birlikte bir mecmuanın (17b-22a) varakları arasında yer alıp beş varaktan meydana gelmektedir. Meşin bir cilt ile

ciltlenen mecmuanın içerisindeki üç eserden birisi olup söz konusu eser nesih hattı ile üç hilal filigranlı kâğıda onbeş satır olarak yazılmıştır. Eserde bölüm başlıkları belirtilmemiştir. Eserin serlevhasında da eserin ismi ile alakalı olarak herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Yine eser, toplamda 137 beyitten meydana gelmektedir. Eser bütün olarak oluşturulmuş ilk beyitten 21'inci beyite kadar sebab-i telif olan kısım iken 23. beyitten 129. beyit de dâhil 106 beyit boyunca Arapça âmilleri konu edinmiştir ve şair geri kalan 14 beyitte de dua ve temennileri dile getirmektedir. Eserin mukaddime bölümü diğer nüshalardan farklı olup sonunda yazılış tarihi olarak (980/1572/1573) kaydedilmiştir.

2. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Aşir Efendi 444/1 (B)

Aşirefendi444/1 numarada “Risâle-i Manzûme-i ‘Avâmil” başlığıyla Şânî adına kayıtlı olup 1b-5b varakları arasında yer alıp beş varaktan meydana gelmektedir. Meşin bir cilt ile kaplı olan mecmuanın içerisinde yer alan eser, nesih yazı ile aharlı kâğıda yazılmıştır. Eserin ser levhasında ismi ve bölüm başlıkları bulunmakta olup kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Esas kısım ise siyah mürekkep ile yazılmış olup her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Eser toplamda 133 beyitten meydana gelmektedir. Eserin sonunda yazılış tarihi olarak 987/1579-1580 zikredilmiştir.

3. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Şehit Ali Paşa 2573 (C)

Şehit Ali Paşa 2573 numarada *Hazâ Manzûme-i ‘Avâmil Mevlânâ Şânî* olarak kayıtlı olan bu eserin ser levhasında eserin adı tam olarak şu şekilde zikredilmiştir: *Hazâ Manzûme-i ‘Avâmil Mevlânâ Şânî Raḥimellāhu Te‘ālā*. Bu nüsha, bir mecmuanın baş kısmında yer

alıp toplamda 7 varaktan meydana gelmektedir. Eser mecmuanın 1b-7a varakları arasında bulunmaktadır. Eserin adı ve bölüm başlıkları, konunun içeriğine uygun olarak kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin her sayfasında on üç satır yer almaktadır. Eser toplamda 137 beyitten meydana gelmektedir. Metnin oluşturulmasında esas aldığımız bu üç nüshadan (C) nüshasının sonunda yer alan ferağ kaydında yer alan şu ifadeler “*ketebehu el-faķırşāni*” ifadesi ile birlikte, “*ķadveķa‘a el ferāĝ minha zihī’l-kitāb min şuhūr-i şehir-i cemāzıyel evvel minel.fī yevm-i duşenbe fī vaķt-i duķā sene seb‘a u şemānine ve tis‘une* (987/1579-80) ve beyit sayısından dolayı çalışmamızı bu nüsha üzerine inşa ettik.

Çalışmamıza konu edindiğimiz bu eseri yukarıda haklarında bilgilerini verdiğimiz üç nüshadan hareketle meydana getirdik. Tenkitli metin oluştururken eseri transkripsiyonlu olarak yazdık.

5. METİN

Hazā Manzūme-i 'Avāmil Mevlānā Şānī Raḥimellāhu't-
Te'ālā²³

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Besmeleyle idelim nazma şurū'
Ki zuhūr eyleye bir nice furū'
2. Zıkr-i Haḫ ile ola fetḫ-i kelām
Ol iş elbette olur ḫayr-encām
3. İdelim Tañrı te'ālāya şenā
Yoğ iken 'ālemi itdi İḫyā
4. Mefḫar-i 'āleme olsun şalāt
Teşnegāne odurur āb-ı ḫayāt
5. Daḫı aşḫābına āline selām
Muttaşıl vird-i zebān ola müdām
6. Ümmeti olduğumuz fi'l-berekāt
Ki o me'zūn-ı şefi'-i 'araşāt
7. Umaruz kim ümmetim diye resūl
Baḫmayup cürmümüze ide ḫabūl
8. Rūz-ı maḫşerde odur bī-pervā
Pāk ü pākize ü maḫbūl-ı Ḥudā

²³ Risāle-i Manzūme-i 'Avāmil A ve B Nüşhalarında ise başlık bulunmamaktadır.

9. Ne şefâ' at ki ide ol āgāh
Aña ihsān idicidir Allāh
10. Şānın adidi anuñ ized-i pāk
Seniñ için yaradıldı eflāk
11. Bunda nuṭṭ oldı tamām ey Şānī
Göre haḫḫun nicedür ihsānı
12. Dileğim sen de budur yā Fettāḥ
Dilimi eyle o gence miftāh
13. Nazmile eyleyeyim neşri beyān
Tā ola ṭāleb-i ' ilme āsān
14. Ḥamdaña kim virir insāna' ulūm
Ḳalbini rūşen ider hem nucūm²⁴
15. Akıdır ḳalbine inüp faḍıl
Anda tā bende ḳılır mihr-i ' aḳıl
16. Ḳalbini genc-i me' āni eyler
Dilini ḳıfl-ı mebāni eyler
17. ' İlim ile verdi şeref insāna
Eyledi lāyıḳ anı ihsāna
18. Eyledi baḫr-ı ' iliminsānı
Güher-i faḍliñidirdirkānı

²⁴ Nucūm A; hem çü nūr B

19. Server-i şâh-ı rusul hürmetine
 ʿ Ālim itdi bizi bu hikmetine
20. Oldurur şehr-i ʿ ulūm ü efdāl
 Cevher-i kân-ı celāl ü iclāl
21. Āl ü aşhâbına yüz biñ taʿ zîm
 Dağı ahhâbına yüz biñ tekrîm

Münâcât

22. Yâ ilâhî bize ihsân eyle
 Kerem [ü] faḍli ferāvân eyle
23. Genc-i ʿ ilmi baña aç yâ fetâh
 Dilimi eyle o gence miftâh
24. Eyleyeyim nice meʿ âni ʿ -i beyân
 Tâ ola t̄alib-i ʿ ilme âsân²⁵

Sebeb-i Nazm

25. Şeyh Cürcâni ki ʿ Abdü'l-Ḳâhir
 Faḍlile gün gibi oldur bâhir
26. İtdi bir metn-i metîni te ʿ lîf
 ʿ İlm-i nahv içre güzîde taşnîf
27. Anda itdi yüz ʿ avâmîl terkîb
 Kıldı her birine maʿ nî-i tertîb²⁶

²⁵ 22, 23, 24. beyitler B nüshasında bulunmaktadır.

²⁶ Bu beyit A Nüshasında bulunmamaktadır.

28. İtdi ol muhtaşar için ihrâc
 ‘Ulemâ zümresi aña muhtâc
29. Oldı mişbâh-ı mebânî o kitâb
 Dağı miftâh-ı me‘ânî o kitâb
30. Oldurur cümle esâsı ‘ilmiñ
 Ya‘ni bünyâd ü binâsı‘ilmiñ
31. Ola her kim ki ‘ulûma t̄alib
 Anı hıfz eylemek oldı vâcib
32. Her kim eyler anı iz‘âna hucûm
 Fetğ olur aña nice dürlü ‘ulûm
33. ‘Âmiliñ bilmese t̄alib yüzini
 Göremez şâhid ‘ilmiñ yüzini
34. Her biri şanki ğazâl-ı vahşî
 Dâm-ı nazma anı çekdim yahşî
35. Tâ ki me’nûs ola tab‘-ı pâke
 Gele her dâ’im o cân firâke²⁷

Ağâz-ı Nazm-ı Kitâb

36. Şeyh-i fâdıl didi ‘âmil cümle
 Yüz ‘aded oldı‘avâmil cümle²⁸

²⁷ Gele her dâ’im o cân firâke: Gele her dem dâ’ire-i idrâke A: Gele her dâyire-i idrâke

²⁸ ‘Avâmil cümle: Mükemmel diñle A/B

37. İki kısım oldu bu yüz 'âmil bil²⁹
Ma'nevî birisi lafzî'âmil
38. 'Âmil-i lafzî olup iki kısım
Kodılar her birine anıñ isim³⁰
39. Birine dindi semâ' iyye revân
Birine dağı kıyâsiyye hemân
40. Hem semâ' iyye ki toğsan bir olur
Zabıt iden 'ilmle anı mâhir olur
41. Bil kıyâsiyye yedi 'âmildir
Hıfz iden her birini kâmidir
42. Ma'nevî dağı ikidir ancak
Bilmesi lâzım olupdur muṭlaḳ
- Der Beyân-ı Envâ'-ı Semâ' iyye³¹
43. Dağı ol cümle *semâ' iyye* revân
Hem on üç nev'e kısım oldu hemân
- Nev' -i Evvel³²**
44. *Harf-i cerr* oldu bu nev' -i evvel
Cerri ism eylemek³³ oldu aña' amel³⁴

²⁹ Bil: Bil A/B nüshasında yok

³⁰ Kodılar her birine anıñ isim: Kodılar anıñ her birine isim A/B.

³¹ Başlık eksik A/B.

³² Başlık eksik A/B

³³ Eylemek: İtmek A

³⁴ Mısra hece fazlalığından dolayı vezne uymamaktadır.

45. On yedidir ‘ adedi *ḥarf-i cerrīn*

Anı *ḥıfẓa*³⁵ varise *neẓrīn*³⁶

46. Biri *bā* birisi *min* biri *ilā*

Biri *fī* birisi *lām* biri ‘ *alā*

47. *Rubbe* ü ‘ *an* birisi anın *kāf*

Biri *munz* u biri *muz* ey dil-i şāf

48. Biri *ḥātta* biri vāv birisi³⁷ *tā*

Biri *ḥāṣā* ü ‘ *adā* biri *ḥalā*

Der Beyān-ı Me‘āni-i Ḥurūf-ı Cārre³⁸

49. Var durur nice me‘āni *bā* da

Ḥıfẓ iden ‘ālim olur dünyada

50. Biri *işāk* ü *muşāḥibe* biri

Biri *zarfīye muḳāyele* biri

51. *İsti‘ānet* birisi *ta‘dīye* dir

Biri *zāyid* birisi *tefdīyedir*

52. Daḥı *min* de nice vardır ma‘nā

Hep beyān eyledi bir bir *dānā*

53. Biri *tab‘īz* ü birisi *tebyīn*

İbtidā *zāyid* ü *zarfīyye* hemīn³⁹

³⁵ Anı *ḥıfẓa*...: Anı *ḥıfẓ* eyle A/B

³⁶ Mısra hece eksikliğinden dolayı vezne uymamaktadır.

³⁷ Birisi: Biri A/B

³⁸ A Nüshasında yer almamaktadır.

³⁹ Hemīn: biri B

54. Var *ilā* da iki ma^ç nā-yı şerîf
İntiha ü ma^ç e ma^ç nāsı laṭîf
55. *Fî* için var durur iki ma^ç nā
Biri zarf ü biri ma^ç nā-yı^ç alā
56. *Lām* için var nice ma^ç nā-yı cemîl
Biri *temlik* ü birisi *ta^ç lîl*
57. Birisi *zāyid* ü biri *taḥşîş*⁴⁰
Biri ma^ç nāyı^ç an oldu *tenşîş*
58. Ma^ç nîsi *rubbe* niñ oldu taḳlîl
İḳtizā itdi velî şadr-ı celîl
59. Oldı ma^ç nā-yı *alā isti^ç lā*
Bu^ç d için oldu daḥı *an cānā*⁴¹
60. Kāf için var iki ma^ç nā-yı^ç anîḳ
Biri zāyid biri teşbîh-i ḥaḳîḳ
61. İbtidā ma^ç nîsi var *müzz* de revān
Münz de daḥı anîñ gibi hemān
62. Daḥı ma^ç nā ikidir *ḥattâ'ya*
Bil anı tā iresin *a^ç lā* ya
63. *Ma^ç* ma^ç nāsı birisi *ekser*
İntihādur birisi añla ḥaber

⁴⁰ Birisi zāyid ü biri taḥşîş : Birisi zāyid ü birisi taḥşîş B

⁴¹ *Āncāyā* : *āndarecā* A

64. *Vāv ü tān* ın dağı *bā* nın her dem 42

Bir durur ma' nileri ya' ni *kašem*

65. Oldı ma' nā-yı *halā* ü *haşā*

Dağı ma' nā-yı ' *adā* istişnā

Nev' -i Şānī

66. Nev' -i şānī' i dağı gel diñle

Altı ħarf oldı müşābih fi' le

67. Her biri *naşb* ider ismin ey ħān

Ĥaberin dağı ider ref' -i revān ⁴³

68. *İnne keenne* ile *enne* durur

Leyte le' alle ve *lākinne* durur

69. *İnne* vü *enneni* eyle taşdıķ

Oldı ma' nileri⁴⁴ lābed taĥķiķ ⁴⁵

70. Eyledim⁴⁶ tālīb-i ' ilme tenbīh

K'oldı ma' nī-i *keenne* teşbīh

71. Ma' nī-i *lākine* de bil ey dil-pāk

' Ulemā didi aña *istidrāk*

72. Hem *le' alle'* ye tereccī-i ma' nī

Leyte' ye dağı temennī-i ma' nī

⁴² Vāv ü tānın dağı bānın her dem: Vāv tā dağı bānın her dem B

⁴³ Bu beyit B nüshasında yer almamaktadır.

⁴⁴ Ma' nileri: Ma' nāları B

⁴⁵ Oldı ma' nileri lābed taĥķiķ: Ma' nīsi oldı muĥaķķaķ taĥķiķ A

⁴⁶ Eyledim: Eyledi A

Nev' -i Şâliş

73. Nev' -i şâliş dağı bil *mā* ile *lā*
*Leyse'*ye oldu müşābih dime *lā*
74. Bunların benden işitgil haberin⁴⁷
Ref' ü *naşb* eyledi ismin haberin
75. Nefy için geldi bular *leyse* gibi
 Añlayan olmadı 'ālemde ğabī

Nev' -i Rābī

76. Nev' -i rābī' yedi harf oldu revān
Naşb ider ismini ancağ ey cān
77. *Me'a* ma' nāsına *vāv* biri *velā*⁴⁸
 Biri ma' nā-yı 'adāde illā
78. Biri *ey* birisi *yā* biri *eyā*
 Biri *hemze* birisi dağı *heyā*
79. Ma' nīsi her biriniñ oldu nidā
 'Ulemā eyledi heb böyle edā
80. *Yā* ile oldu münādi çü bedīd
 Hem qarīb ü mütevasıt ki ba' id
81. Bil münā [ü] ey ba' id için *eyā*
 Hem ba' id için olur harf-i *heyā*⁴⁹

⁴⁷ Bunların benden külli işit haberin B

⁴⁸ Velā: Dilā B

⁴⁹ Bu beyit A nüshasında yer almamaktadır.

82. *Ey* ile *hemze* 'ye *ey* merd-i *Ḥudā*
Hem *münādiye* qarīb oldır *eyā*

83. *Lik* *hemze* aña nisbet aqreb
Fehm iden anı ider ' ilmen taleb

Nev' -i Ḥāmīs

84. Nev' -i ḥāmīs' aded-i harf çehār
Naşb-ı *fī' l-i muzāri'* dir o çār

85. *En* ü *len* *key* *izen* oldı hurūf
' *Amel-i naşb* ile oldı *mevşūf*

86. Ma' nī-i⁵⁰-i maşdar olur ma' nī-i *enn*
Nefy⁵¹-i ebleğ nitekim ma' nī-i *len*

87. *Key* içün oldı çü *ta' līl* ma' nā
İze 'niñ oldı cevāb ile cezā

Nev' -i Sādis

88. Nev' -i sādis ne durur⁵² ey ' aqıl
Cāzim-i *fī' l-i müzāri'* durur⁵³ bil

89. *Lem* ü *lemmā* en ü *lā'* dır daḡı *lām*
Beş hurūf oldı biliñ anı müdām

⁵⁰Ma' nī: Ma' nīsi A

⁵¹Nefy: Hem nefy A

⁵²Nedurur: Nedir A

⁵³Müzāri 'durur: Müzāri' dūr B

90. Virdiler *nefy-i lem* ü *lemmâ* 'ya

Nehy ma' nîsini daħı *lâ*'ya

91. Ğarf-i *enn* ma' nisidir şart u cezâ

Lâm 'a oldu talib-i fi' l-i revâ

Nev' -i Sâbi'

92. Nev' -i sâbi' daħı tođuz esmâ

Ma' nîsi her biriniñ şart u cezâ

93. *Men* ü *mâ eyyü enni* ü *izmâ*

Ğaysümâ eynemâ tâ ü *mehmâ*

94. Çün *metâ* zarf-ı zamân *eyne* mekân

Ma' nî-i *ellezi*'dir *men* ey cân

Nev' -i Şâmin

95. Nev' -i şâmin nedir ey cân diñle

Dört ismdir anı iz' ân eyle

96. ' *Ameli* her biriniñ vâcibdir

Nekre-i ismi bular⁵⁴nâşbıdır

97. ' *Amelî* naşbı ki çün eyledi cezb

Temiziyyet üzere itdin naşb

98. ' Aşeredir biri terkîb olısar⁵⁵

Aħd ü işneyn ile tertîb olısar

⁵⁴ Bular: Bunlar A

⁵⁵ Olısar: Olsa A

99. Kem keeyy birisi daḥı kezā
Naşb-ı a' mālin⁵⁶ider bu esmā
- Nev' -i Tāsi'**
100. Nev' -i tāsi' ˆtoḡuz isimü'l-ef'āl
Naşb ider altısı anıñ fi'l-ḥāl
101. Dunneke ile [ü] ' aleyk daḥı hā
Ḥayyahef' dir ü ruveyde bil hā
102. Üçüniñ daḥı refi' dir ' amelī
Ḥıfz iden dilde ˆkomaz hiç kesli⁵⁷
103. Biri heyhāt ü şetāne⁵⁸ ü biri
Cānile dinle ki Pürgābe⁵⁹ biri
104. Budurur fi' l-i rūveydā mühmel
Fi' l-i hā dunnek [ü] ḥuz'dür daḥı bil⁶⁰
105. Eyitti daḥı⁶¹ ḥeyehel fi' line kim
Fi' lile da' -ı ' aleyk ilzem⁶²
106. Fi' l-i heyhāt ü şetāne revān
Ba' de iftereḡa' dir ey cān

⁵⁶ A' mālin: A' mālde A

⁵⁷ Ḥıfz iden dilde ˆkomaz hiç kesli : Ḥıfz iden hiç dilde ˆkomaz kesli A

⁵⁸ Şeddeli okunması gereken kelime kalıp gereḡi “şetān”olarak okunmuştur.

⁵⁹ Pürgābe: ser' ān A/B

⁶⁰ Fi' l-i hā dunnek [ü] ḥuzdur daḥı bil: Fi' l-i hā dunnek [ü] ḥuz nedir daḥı bil B

⁶¹ Eyitti daḥı: Eyitdi A/B

⁶² Fi' lile da' -ı ' aleyk ilzem: Fi' lile' aleyke ilzem B

107. *İsm-i ser'āniye* daḥı ey cānā
Sere'a fī'li verildi⁶³ zibā
- Nev'-i 'Āşir**
108. Nev'-i 'aşir daḥı on üç ef'āl
 Zabt iden anı olur ehl-i kemāl
109. *Haber-i naşb* aña olup lāzım
*Fī'l-i nākış*dır aña her 'ālem
110. 'Ameli her biriniñ ey dānā
*Ref'-i ihbārile naşb-ı esmā*⁶⁴
111. *Kāne şāre* biri *zelle emsī*
Aşbeḥe bāt birisi *aḥḥāhi*
112. Birisi⁶⁵ *māzāl* işit gel benden
 Birisi *mā berḥ-i'* āmil olan⁶⁶
113. Biri *mā enfek* [ü] *mādāme* revān
 Birisi *māfettā'e leyse* hemān
114. *Kāne*'de⁶⁷ var nice ma' nā-yi laṭīf
 Añlayan ṭaleb-i 'ilm oldu şerīf
115. Biri *zāyid* birisi *istimrār*
 İntikal ü biri de maḍī ey yār

⁶³ Verildi: didiler A

⁶⁴ Naşbı aḥbārile ref'-i esmā A/B

⁶⁵ Birisi: Biri A/B

⁶⁶ Birisi mā berḥ-i' āmil olan: Birisi mā ü bāriḥ-i' āmil olan A

⁶⁷ Kānede: Kāne A

116. *Vecche* ma' nīsi biri anuñ
Ser ile diñle uyarğıl cāniñ

Nev' -i Hādi-i ' Aşer

117. On birincisi⁶⁸ nedir bil nev' iñ
Saña takrīr ideyin tūt⁶⁹sem' iñ

118. Dört fi' l oldu bil *ef' āle* qarīb
Añlamaz anı meger merd-i lebīb

119. *Ref'* ider ismini her biri müdām
Bu sözi ezber iden oldu hümām

120. *Kād* ü *evşeke* ü biri ' *asā*
Kerubb biri ey ehl-i şafā⁷⁰

Nev' -i Şāni-i ' Aşer

121. On ikincisini envā' ıñı bil
Fi' l-i medh ü dağı *zemdīr'* āqıl

122. ' Adedi oldu anıñ dört ef' āl
İsmiñi ref' idüben buldı kemāl

123. *Elif* ü *lām* ile *ism-i cinsi*
Ya' ni *ref'* itmek olubdur insi

124. *Medh* ü *zemme* dağı maşşūş olanı
Her biri ref' ider añla suğeni⁷¹

⁶⁸ Birincisi: Birinci A

⁶⁹ Tūt: Tutar A

⁷⁰ Kerubb biri ey ehl-i şafā: Kerübdür birisi dağılā B

⁷¹ Medh ü zemme dağımaşşūş olanı/Her biri ref' iderañlasoğeni B nüshasında yer almamaktadır.

125. Ni' me ü bi 'se biri sâ 'e revân
Habbezâ dur birisi dağı hemân

Nev' -i Şâliş-i ' Aşer

126. On üçüncüsü dağı ey mağbûb
 Adına didiler *ef'âl-i kulûb*

127. ' Adedi yedidir anıñ her dem
 İki *maf'ûle* ider *ta' diye* hem

128. Biri *hiltu* ü *hasibtu* bilgıl
 Birisi dağı *zanentu* ' âmil

129. Hem ' *alimtu* ü *vecedtu* diñle
Vere 'eytu ü *za' imtu* cümle

130. Şek içün oldu üç evvelki hemîn
 Üçiniñ ma' nîsi hem oldu yağîn

131. Eyleme dağı *za' imtü* da ğalağ⁷²
 Oldurur şek ü yağîn içre vasağ

Der Beyân-ı Kıyâsiyye

132. Ol⁷³ *kıyâsiyye* yedi ' âmildir
İsm-i mef'ûlu biri *fâ' ildir*⁷⁴

⁷² Eyleme dağıza' imtü da ğalağ: Eyleme za' imtü da dağığalat B

⁷³ Ol: Hem A

⁷⁴ Ol kıyâsiyye yedi ' âmildir/ism-i mef'ûlu biri fâ' ildir: Hem kıyâsiyye yedi ' âmildir/İsm-i fâ' il biri mef'ûldur A

133. *Muṭlaḳā fi' l ü daḳı ismi't-tām*⁷⁵
Maşdar ü ism-i muḳāf oldu temām
134. Şıfat-ı şebehe *fevā' il* daḳı bil
 Bu 'avāmille müdām ol 'āmil⁷⁶

Der Beyān-ı Ma'nevīyye

135. *Ma'nevīyye* ikidir diñle beni
İbtidādır biri fehm it suḫeni
136. Birisi *fi' l-i muḳāri'* ey cān⁷⁷
 Ola ger mevki' -i esmāda revān⁷⁸

Hātime

137. Hālıḳ'a çoḳ şükür olsun her ān
 Ki bu dem buldın izāmım pāyān
138. Yüz 'āded' āmili ferden ferdā
 Getürüp rişte-i nazma āmennā
139. Ḳatı pejmürde idim nice zamān
 Hastalık itmişdi bī-dermān
140. Nice demler yoḡidi dilde mecāl
 Ḳalemile yazu yazmaḳda muḫāl

⁷⁵ Muṭlaḳā-ı fi' l ü daḳıismü't-tām: Muṭlaḳ-ı fi' l daḳıismi't-tām B

⁷⁶ Fā' ildir: Fā' il B

⁷⁷ Ey cān: el-Ḥaḳ A

⁷⁸ Ola ger mevki' -i esmādarevān: Mevki' -i esmādavāḳi' el-ḫaḳḳA

141. Bu 'avâmil' adedin' âkıl olan
Dâyimâ hâfız olur kâmil olan
142. Kim buna cümle vazî' eyle/ şağîr
Dağı' âlemderefi' ile kebîr;
143. İhtiyâcüzre durur leyl ü nehâr/
Dânâ-yıefâdil ü her yâr⁷⁹
144. Şânî-i haste dil ü âzâde⁸⁰
Etdüğüñ çekmişdi dünyâda⁸¹
145. Dilini tutmuş idi jeng-i ğumûm
Eyledi nazm-ı Ma' nîye hucûm
146. Bâ' iş oldu aña bir cân-ı cihân
Kıldı peydâ-yı dil şadpâre hemân
147. Dil-i ğamdîde⁸² ile buldu zühûr
Ehl-i dil ' aybını tutar ma' zûr
148. Ola kim⁸³şehrimiziñ dilbendi
Ya' ni Lârende'miziñ ferzendi
149. Oğuyup yazmağa ola mâ' il
Hıfz idüp anı olalar kâmil

⁷⁹ 142- 143 ve 144 beyitleri A nüshasında yer almaktadır.

⁸⁰ Âzâde: der mände B

⁸¹ Etdüğüñçekmişdidünyâda: Münkesir-i kalb ü ğarîbefkende B

⁸² Ğamdîde: ğamdin A

⁸³ Ola kim: ola ki A

150. Yā İlāhī bu niẓāmı dāyim
Haşre dek faẓliñle kıl kıyım
151. Tāleb-i ‘ ilme anı nāfi‘ kıl
‘ Āleme mihr gibi lāmi‘ aqıl⁸⁴
152. Rāğıb-i ‘ ilmi aña kıl tālīb
Anı hıfz itmege olsun rāğīb
153. Turduğunca bu basīt ğubrā
Cümle hıfz ide bir bir dānā
154. Oldı toquz yüz seksān yıl
Ya‘ ni tāriğ-i bu nazmıñ ey dil⁸⁵

“Ketebehu el-fakīr Şānī, qad veqa‘a el-ferāğminhazihī’l-
kitābminşuhūr-i şehri cemāziyel evvel mine’l-yevmfıyevm-i
duşenbefıvaqt-i duhā sene seb‘a u şemānine ve tis‘une (987/1579-
80)”.⁸⁶

⁸⁴ Eyle: kıl B

⁸⁵ B Nüshasında bulunmamaktadır.

⁸⁶ 153 v 154. Beyitler B nüshasında yer almaktadır.

SONUÇ

Hız. Peygamber döneminden itibaren İslâm'ın geniş bir coğrafyaya yayıldığını görmekteyiz. Arabistan'da ortaya çıkan dinin emir ve yasaklarının kısa zaman diliminde Arapça bilmeyen toplumlara ulaşmış ve onlar tarafından kabul görmüştür. Farklı kültür havzalarında yaşayan halklar, Arapça dışında farklı diller konuşmaktadırlar. Onların İslamiyet'i kabul etmesiyle beraber dinin emir ve yasaklarını dile getiren kutsal kitap Kur'an'ı Kerim ve Hız. Peygamberin hadisi ile karşılaştılar. Arapça olarak ortaya konan bu dinî metinleri anlamak için Arapçayı öğrenmek ve çocuklarına öğretmek gayreti içinde olmuşlardır. İlk dönemden itibaren Arapça öğretmek gayesiyle farklı etnik kökene sahip âlimler tarafından mensur veya manzum eserler yazılmıştır. Bu dönemden itibaren sistematik veriler etrafında ortaya konan bu gibi gramer eserleri, Hicri II. asırdan itibaren İran, Orta Asya ve diğer bölgelerde aksamadan yazıl gelmiştir. Arapça gramer sahasında yazılmış en önemli eserlerden biri de V. asırda yaşamış olan İranlı ünlü dilbilimci olan Abdulkâhir el-Cürçânî'nin 100 âmili konu edinen *Mi'etü Âmil* adlı eseridir. Söz konusu bu çalışma geçmişten günümüze üzerinde en fazla çalışma yapılan eserlerden biridir. Birçok İslâm ülkesinin yanı sıra Türkçenin konuşulduğu ülkelerde de eserin çok fazla sayıda mensur, manzum tercüme ve şerhi yapılmıştır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden bu manzum tercümede Anadolu sahasında konu ile alakalı olarak ortaya konan çalışmalardan birisidir. Eser, Arapça öğrenme isteğinde olan kişilere Arapçayı daha rahat bir şekilde öğretmek maksadıyla XVIII. yüzyılda Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Eser, Anadolu sahasında Arapça öğretimine dair takip edilen yöntemle ilgili bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

Lârendeli Şânî'ye ait olan bu eser, didaktik tarzda kaleme alınan bir manzume olduğundan eserin dili sade, anlaşılır ve akıcıdır.

BEYANNAME

1. **Finans/Teşvik:** Yazar, çalışmada herhangi bir finans/teşvik kullanılmadığını beyan etmektedir.
2. **Çıkar Çatışması:** Yazar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.
3. **Etik Beyan:** Yazar, bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir. Ayrıca bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

YAYINCI NOTU

Makalede ifade edilen tüm iddialar yalnızca yazar(lar)a aittir ve bu yazar(lar)ın bağlı kuruluşlarının veya yayıncının, editörlerin ve hakemlerin iddialarını temsil etmeyebilir.

Makalede değerlendirilebilecek herhangi bir ürün veya üreticisi tarafından ileri sürülebilecek herhangi bir iddianın onaylanması yayıncı tarafından garanti edilmemektedir.

KAYNAKÇA

Arslan, Ahmet Turan. “Arap Gramerindeki Avamil Risalesi ve Bunların Mukayesesi”, *İlam Araştırma Dergisi* 1, sy. 2 (1996): 160-176.

Durmuş, İsmail. “Avâmilü'l-mi'e”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4: 106-107, İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Eren, Cüneyt. *İ'rab*. İstanbul: Cantaş Yayınları, 2013.

- Hacımüftüoğlu, Nasrullah. “Abdülkâhirel-Cürcânî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 247-248, İstanbul: TDV Yayınları 1988.
- Küçüksarı, Mücahit. “Dil Öğretimindeki Metodoloji ve Yaklaşım Farklılıkları Bakımından İbn Âcurrûm’un el-Mukaddimetu’l-Âcurrûmiye’si ve Birgivî’nin el-Avâmil’i Üzerine Bir İnceleme”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59, sy.1 (2018): 221-250.
- Kurmuş, Cengiz Veli. “Lârendeli Şânî Gülşen-i Efkâr”. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, 2010.
- Okur, Hüseyin. “Muslihiddin Mustafa b. Şaban es-Sürûrî’nin Şerhu’l-Misbâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği”. Yüksek Lisan tezi, Sakarya Üniversitesi, 2011.
- Shakib, Mohammad ve Asım Nejdet Gürkan. “Cürcânî’nin “el-Avâmilü’l-Mi’e” Adlı Eserinin bir Farsça Manzum Tercümesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, sy. 42. (2019): 199-212.
- Sevinç, Rifat Resul. “Arapçada Manzum Gramerler, Özellikleri ve Öğrenime Etkisi”. *Ekev Akademi Dergisi* 20, sy. 66 (Bahar 2016): 591-618.
- Süreyya, Mehmet. *Sicil-i Osmani*. çev. Seyit Ali Kahraman, yay. haz. Nuri Akbayır. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1996.
- Tahir, Bursalı Mehmed. *Osmanlı Müellifleri*. haz. M. Yekta Saraç, Ankara: Tüba Bilimler Akademisi Yayınları, 2016.
- Yurttaş, Tahsin. “Arap Dilinde İ‘râb-Anlam İlişkisi”. Yüksek Lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2016.

EXTENDED ABSTRACT

LÂRANDALI SHÂNÎ'S AVÂMILIN VERSE

The new period, in which different scientific disciplines emerged around the Qur'an, which was the product of divine revelation in 610, with the acceptance of the religion of Islam, is the period in which Arabic was accepted with great importance. The first Muslim scholars benefited from different cultures and sciences in order to convey to large masses each work they put forth as the explanation of the Qur'an in order to explain the orders and prohibitions of the religion of Islam.

Arabic, which is the main language for Arabs, has become a universal language with the descent of the holy book of Islam in Arabic. Beginning from this period, Arabic has become the language of science for all nations that have accepted the religion of Islam and joined the field of Islamic civilization. Since each text of the Islamic religion, which contains all the principles and methods necessary for the acceptance and learning of the acquis formed by the Islamic civilization for centuries, was entirely Arabic in the early days, the first condition for it to be learned by people belonging to different mother tongue fields is undoubtedly the teaching or learning of Arabic. Arab and non-Arab scholars, who are aware of this fact, have preferred to prepare grammar books, syntax, and dictionaries for learning or teaching Arabic in order to ensure the state of the issue. This process, which started with Hz Ali giving a page indicating the word types to Ebü'l-Esved ed-Duelî, has continued to increase its importance from the period of the Companions to the present.

The issue of syntax and nahw, which is important for understanding the verses of the Qur'an and hadiths, contains the necessary information to make the issue better and clearly more understandable. This science, which includes important subjects such as recitation and i'rab, made it easier to make an Arabic text easier to understand and to teach Arabic to those who are not Arab. With the rapid inclusion of other nations in the field of Islamic civilization with the Abbasid period, it is possible to see that some works written with the aim of learning the acquis of the Islamic religion were translated into other languages. One of the works in question is the work called el Avâmilü'l-mi'e (Mi'tetü 'amil) written by Abülkâhir el Cürcânî, who is known as the great linguist. The work is a grammatical work containing one hundred agents related to the word. The work has been translated into many different languages in the field of Islamic civilization, especially Persian. Although most of these translations, whose translations we have come across in Turkish since the 15th century, are in prose, there are also some translated in verse.

XVI. Larendeli Şani, one of the scholars and poets of the 19th century, is one of the scholars and poets who translated the work called el Avâmilü'l-mi'e, written by Abülkâhir el Cürcânî, in verse in the Ottoman field. Depending on the rules of masnavi verse written in the field of Islamic literature, the work consists of "hamdale", "salvale", "münacat", "sebeb-i telif", "ağaz-ı kitap", the main section in which the subject is discussed, and hatime. In the work, the poet handled the subjects discussed in Cürcânî's work called el-Avâmilü'l-mi'e abiding by the plan of the work and translated it from Arabic to Turkish in verse with the potential of the poem.

As a result of the studies carried out in libraries regarding the work, 3 copies of the work have been identified. According to the ferağ record at the end of the copy found in the Şehit Alipaşa collection of the Süleymaniye manuscripts library, the work was written in 1580. The other two copies of the work are registered at the National Library 06 Mil Yz A 406/2, Süleymaniye Manuscripts Library Aşir Efendi 444/1. There are 149 couplets in total in the critical text, which is based on all the 3 copies.

Our study consists of an introduction and two parts. In the introduction, general information about grammar is given. In the first part of the work, the author's life, works and Manzûm 'Avâmil' are examined in terms of form and content, and detailed information about the subjects discussed in the work is given. In the third part of the work, the text of the work has been critically presented based on three copies and the translation has been given.